

Osvald Milerski

VŠB-Technická Univerzita Ostrava

WPŁYW GLOBALIZACJI NA ROZWÓJ MIAST (VLIVY GLOBALIZACE NA ROZVOJ MĚST)

Lidská společnost se nachází podle R. Kapuścinského (2001) ve fázi přechodu ke společnosti planetární. Globalizační procesy vyvolávají potřebu nové organizace této „globální společnosti“. Podstata globalizačního procesu spočívá nejen ve vytváření samotného globálního rozměru lidské činnosti, ale zároveň i ve vytváření nových vztahů mezi globálním, národním, regionálním a lokálním. Giddens (1990) definuje globalizaci jako „intenzifikaci společenských vztahů na celosvětové úrovni, která vede k propojování velmi vzdálených lokalit takovým způsobem, že místní události jsou formovány událostmi dějícími se na míle daleko a naopak“. V důsledku globalizace jsou výroba a služby prostorově reorganizovány a funkčně integrovány ve světovém měřítku. Globalizace tak směřuje k určité globální homogenizaci. Ne každý územní systém je ale integrován do globálního systému. „Globální ekonomika sice objímá celou planetu, ale ne všechny regiony nebo jejich obyvatele. Ve skutečnosti je do globální ekonomiky integrovaná pouze menšina lidí“ [Castells 1993].

1. Příčiny změn v prostorové dělbě práce

Na globální trh vstoupily nové státy, které nabídly tradiční produkty za značně nižší cenu, což umožnily nízké mzdové náklady. To způsobilo hlubokou restrukturalizaci ekonomiky v tradičně rozvinutých státech, které prohrály v globální konkurenci v tzv. nízkém segmentu ekonomiky. Zatím si udržují konkurenční převahu ve vysokém ekonomickém segmentu – inovačním. Konkurování náklady na produkci ale neumožňuje získání trvalé konkurenční převahy, neboť se vždy může objevit levnější výrobek pocházející z chudšího regionu. To současně znamená, že specializace v nižším segmentu neumožňuje rychlý trvalý růst blahobytu společnosti – zvýšení mezd by způsobilo ztrátu konkurenční převahy.

Spojitost mezi ekonomickou globalizací a nerovnoměrným rozvojem zemí a regionů světa je patrná z důsledků nové mezinárodní dělby práce. Rutinní výroby a služby, které jsou náročné na množství pracovníků, se koncentrují v rozvojových zemích (kde je navíc nižší organizovanost zaměstnanců v odborech, volnější státní normy v oblasti bezpečnosti práce či životního prostředí a také levnější pozemky a další výrobní vstupy). V jádrových oblastech vyspělých zemí zůstávají řídicí funkce mezinárodních firem, útvary zajišťující výzkum a vývoj a dále též provozy vysoce náročné na kapitálové investice a kvalifikovanou pracovní sílu.

Nová mezinárodní dělba práce má v různých regionech světa odlišné dopady. V ekonomicky vyspělých zemích dochází v důsledku přemísťování některých výrobních do rozvojových zemí k deindustrializaci, která má výrazný vliv na růst nezaměstnanosti. Na druhé straně se ve velkých městech koncentrují ředitelství mezinárodních podniků, oddělení výzkumu a vývoje a technologicky náročná činnosti. V jádrových oblastech vyspělých zemí, především pak ve velkých městech, výrazně rostou především výrobní služby, zahrnující služby finanční (banky, pojišťovny, investiční společnosti) a další servis pro podniky (realitní, poradenské, právní a účetní firmy, reklamní agentury a podobně).

Země světové semiperiférie, zejména nově industrializované země, získávají rozvojové impulsy z účasti na rozvoji globální ekonomiky. Přímé zahraniční investice nadnárodních korporací přinášejí pracovní místa, lepší technologie a zrychlují ekonomický rozvoj, neboť některé místní firmy mohou získat subdávky. Nejnovější technologie a hlavně výzkum a vývoj zůstávají ve vyspělých zemích. V zemích světové semiperiférie nadnárodní korporace zakládají především výroby náročné na množství levné pracovní síly.

2. Soustředování rozvoje do velkých měst

Téměř všechna místa na zeměkouli jsou globalizací nějakým způsobem ovlivněna, ale většina z nich je pouhým příjemcem vlivů globalizace. Pouze v několika málo lokalitách dochází ke skutečnému vytváření a formování základního charakteru globalizace. Naprostá většina aktérů, kteří aktivně globalizaci vytvářejí, je lokalizována v největších světových metropolích. Postupně se tak vytváří nová hierarchická úroveň globálních měst a nová funkční provázanost hierarchické dělby práce v rámci světového sídelního systému [Sassen 1991]. Aktéři, kteří svými aktivitami globalizaci vytvářejí, pozvolna rozšiřují svoje působení i do nižších hierarchických úrovní světového sídelního systému. Globalizace tak vytváří novou globální hierarchii měst.

Globalizace ekonomiky, rozvoj telekomunikací a propojených sítí podniků a služeb jakoby směřovaly k neutralizaci vzdálenosti a prostoru, a tím i k zániku měst. Avšak schopnost provádět globální operace, koordinaci a řízení pomocí nových informačních technologií musí být někde prováděna, někde umístěna. A k tomu se dosud nejlépe hodí město globálního významu s potřebnými vlastnostmi. Ne

všechna města mohou mít globální význam. Ten je vytvářen globální úrovní podniků a služeb a nezbytnou infrastrukturou.

Města nejsou ovlivňována pouze globálními silami. K nim přistupují ještě národní a regionální síly. Dopad globálních sil na lokální úrovni je jimi tedy doplňován, samozřejmě v různé velikosti. Jedná se o určitou interakci sil různých prostorových měřítek. Tuto interakci můžeme ilustrovat těmito příklady: univerzitou, jejíž výzkumná činnost a poradenství má charakter mezinárodní, národní či lokální; strategie rozvoje NNK (nadanárodních korporací), která zohledňuje lokální pracovní trh, regionální lokalizační faktory, charakter národního trhu a kontext mezinárodních investičních možností.

3. Hlavní globální hráči (síly)

Nejdůležitějším nositelem procesů globalizace ekonomických procesů jsou nadnárodní korporace a zároveň velké světové metropole, které jsou centrem jejich řídicích orgánů a tedy i centrem klíčových informací a podnětů k rozvoji globální ekonomiky. Nadnárodní korporace, jakož i finanční instituce se staly hlavní silou organizující světové hospodářství. Jejich ekonomická síla často překračuje sílu středně rozvinutých zemí a jejich činnost se týká stále větší části světového prostoru. Rostoucí role mezinárodních korporací a nadnárodních společností v globální ekonomice, ve společenských i politických systémech bude mít stále větší vliv i na formování evropského regionu.

V současné etapě globalizace ekonomických procesů mají na globální úrovni významnější a silnější vliv nadnárodní korporace, jelikož současný svět je integrován primárně ekonomicky, až poté politicky. Vliv globálních sil je ještě zesílen „hypermobilitou“ kapitálu, která umožňuje rychlé rozhodování, zda a kde investovat či neinvestovat. Integrace světové ekonomiky má 3 významné důsledky:

1) zmenšení vlivu hranic států,

2) zmenšení významu specifík různých míst,

3) soustředění řízení, kontroly a financí světové ekonomiky do tzv. globálních měst – vrcholů hierarchie světových měst. Globální města jsou základnou, z které NNK rozšiřují svoje aktivity. Status, kterého město dosáhlo v globální hierarchii měst, determinuje jeho prosperitu a ovlivňuje jeho ekonomiku a kulturu v mezinárodním měřítku.

Již více jak 20 let se mnozí teoretikové snaží objasnit vztah mezi globální a lokální úrovní. Základní otázkou je jak globální aktéři ovlivňují jednotlivé lokality, lokální podmínky i lokální aktivity. Základní podmínkou je *Global thinking – local acting* – ve volném překladu „Myslet globálně a jednat lokálně”.

4. Působení globální ekonomiky na města

V hypotéze „světového města” (*world city*) J. Friedmann formuluje vliv světové ekonomiky na procesy a změny uvnitř měst. Podstatu působení shrnuje do 7 tézí:

1. Pro probíhající strukturální změny ve městě jsou rozhodující funkce, které jsou spojené s novou prostorovou dělbou práce (new spatial division of labour).

Dle této teze je třeba posuzovat město jako prostorově integrovaný ekonomický a sociální systém v dané lokalitě nebo v metropolitním regionu a také jeho integraci do světového hospodářského systému. Důležité jsou funkce spojené s novou prostorovou dělbou práce. Některá města či metropolitní oblasti mají řídicí a finanční funkce, jiná mohou být nositeli i více funkcí najednou.

2. Klíčová města ve světě fungují jako ohniska světového kapitálu a prostorového uspořádání produkce a trhu. Tato města lze uspořádat hierarchicky z hlediska jejich významnosti.

Friedmann se pokouší o vlastní taxonomii světových měst, rozděluje svět na státy „ekonomického jádra“ (*core countries*) – devatenáct ekonomicky nejvyspělejších zemí – a „semi – periferní státy“ (*semi – peripheral countries*) – státy s významným podílem industrializace. Světová města jsou zde rozdělena na primární a sekundární. Mezi primární patří Londýn, Paříž, Rotterdam, Frankfurt, Curych, New York, Chicago, Los Angeles, Tokio, Sao Paulo a Singapur.

Pro výběr měst byla použita především ekonomická kritéria jako počet ve městě lokalizovaných vedení nadnárodních koncernů, objem progresivních služeb pro podnikání (*business services*), důležitost města jako dopravního centra a pouze jako vedlejší hledisko populační velikost.

3. Globální řídicí funkce světových měst se odrážejí ve struktuře a dynamice jejich výrobních sektorů a zaměstnanosti.

Hlavní dynamika světových měst se odehrává v několika málo rapidně expandujících sektorech, především je to vedení korporací, mezinárodní finance, globální doprava a komunikace, služby na vyšší úrovni jako reklama, pojišťovnictví či právo. Velký význam má ideologická a kulturní funkce měst. Je charakteristická silně polarizovaná pracovní síla – vysoké procento profesionálů na jedné straně a obrovská masa málo vzdělaných pracovníků ve výrobě a v personálních službách na straně druhé.

4. Světová města jsou místy koncentrace a akumulace mezinárodního kapitálu.

5. Světová města jsou cílem pro velký počet jak domácích, tak mezinárodních migrantů.

Je třeba rozlišovat dva druhy migrace – mezinárodní a meziregionální. V semiperiferních státech dochází takřka výhradně jen k meziregionální migraci, kdy do měst přichází velký počet migrantů z venkova. Pro vyspělé země je charakteristická rozdílnost přístupů k problému imigrace ze zahraničí. Některé státy se snaží plně tomuto jevu bránit (Japonsko), jiné dávají přednost kontrolovaným programům práce cizinců – gastarbeitřů (země EU), Kanada a Austrálie mají stanovené limity pro přistěhovalce a USA jsou v tomto směru velmi liberální.

6. Formování světových měst odráží protiklady industriálního kapitalismu – vytváření prostorové a třídní polarizace. Prostorová polarizace má tři polohy:

- První je globální – značný rozdíl mezi periferií a vyspělými zeměmi v bohatství, příjmu a postavení.
- Druhá je regionální a nejlépe sledovatelná v semi-periferii. Zatímco ve vyspělých státech jsou meziregionální rozdíly v příjmech maximálně 1:3, semi-periferiích často i 1:10.
- Třetí je metropolitní – prostorově segregovaná ghetta, squatty a etnické enklávy.

Prostorová polarizace se vynořuje z třídní polarizace. Ta má tři hlavní problémy – velké rozdíly v příjmech mezi mezinárodní elitou a dělníky, vysoká imigrace z venkova či zahraničí a trendy ve vývoji zaměstnání. Roste podíl málo placených zaměstnanců a zvyšuje se počet zaměstnanců, kteří nejsou organizováni v odborech.

7. Růst světových měst vytváří sociální náklady, které vedou ke zvyšování rozpočtových výdajů státu.

Sociální tlak imigrantů a nízko placených vrstev obyvatel na uspokojování a zabezpečování jejich potřeb se střetává s potřebami mezinárodních elit. V tomto boji chudí a hlavně imigranti prohrávají. Zátěž akumulace je systematicky přesunována na nejslabší vrstvy, které se nemohou bránit, zatímco mezinárodní kapitál a elity užívají různých výhod.

Transformace světového hospodářství v posledních dvaceti letech vyvolala obnovu významu velkých měst jako míst pro určité typy činností a funkcí. Zvýšená mobilita kapitálu vyvolává nové formy lokalizační koncentrace, stejně jako geografického rozptylu. S tím souvisí otázka proč aglomerace (sídelní) přetrvávají v éře rozvoje globálních telekomunikací. To ale není přetrvávání starých forem, nýbrž vznik forem nových, živých globalizací a rozptylem ekonomických činností, které telekomunikační rozvoj umožňuje. Otázka by proto měla znít v jakém bodě budou aglomerační náklady již tak vysoké, že budou důvodem k vývoji nových forem aglomerace centralizovaných funkcí, které již nebudou geograficky determinované, tzn., že nebudou vázány na sídelní aglomerace. Geografický rozptyl ekonomických aktivit, který je projevem globalizace, je vedle současně probíhající prostorové integrace těchto aktivit, klíčovým faktorem, který sytí růst a důležitost centrálních funkcí podniků (firem). Čím více jsou rozptýleny firemní aktivity po různých zemích, tím komplexnější a strategičtější jsou jejich ústřední funkce tj. řízení, koordinace, obsluha, financování a firemní síť zajišťující fungování firmy.

5. Specializace a integrace velkých měst

Tyto centrální funkce se stávají natolik komplexními, že podnikové vedení velkých globálních firem dává přednost tyto činnosti ve stále větší míře zajišťovat nákupem od jiných specializovaných firem, než je vykonávat ve vlastním podniku. Jsou to: účetnictví, právní služby, styk s veřejností, programování, telekomunikace aj. To se týká zejména firem zapojených do globálních trhů a provozujících nerutinní činností.

V 80-tých letech došlo k prudkému zvýšení váhy vysoce rozvinutých zemí a to jako vývozců kapitálu, tak jako zájemců o kapitál. Vzdělávala váha velkých měst jako finančních center. Vedle jejich tradičních funkcí se zde začal rozvíjet nový směr a to vysoce spekulativní nákupy a prodeje nových produktů jako jsou nelikvidní peněžní instrumenty. Předmětem obchodu byla původně „užitná hodnota“ produktu. Dnes se již netrvá na této vlastnosti zboží. Sama „obchodovatelnost“ se stala předmětem koupě a prodeje. Čím rychleji je možné provést nabízenou koupi či prodej produktu tj. „obchod“, tj. čím vyšší je jeho „obchodovatelnost“, tím větší má hodnotu.

Finanční trhy vyrostly co do velikosti, komplexnosti a rozsahu a to až do úrovně, že jsou schopny podporovat vznik širokého spektra specializovaných firem, realizaci velkého objemu obchodů a mají velkou schopnost vyvíjet nové a nové finanční produkty. Lze říci, že finanční centra, spíše než banky, se staly klíčovými místy pro zprostředkovatelské funkce. Zatímco banky jsou jen mechanismem zprostředkování, finanční trhy jsou komplexní, soutěživé, inovační a rizikové. Vyžadují proto rozsáhlou infrastrukturu a vysoce specializované služby, což mohou nabídnout jen velkoměsta.

Výrobní služby se staly ústřední složkou pracovního procesu firem produkujících jak zboží, tak služby. Expanse využívání služeb jako mezičlánek vstupů a výstupů je spojena s širší prostorovou a technickou reorganizací ekonomiky. Zavedení počítačové technologie a satelitní přenos dat změnil pracovní proces obou druhů – zboží a služeb a to i když se vlastní produkt nezměnil. Finanční průmysl funguje jako klíčová výrobní služba pro stále širší okruh sektorů hospodářství. Také velmi přispívá ke vzniku nových trhů a rychlosti oběhu zboží.

Specializace a aglomerování ekonomických činností přispěly k tomu, že velkoměsta se stala preferovanými místy zejména pro nejstrategičtější a nejkomplexnější služby. Růst důležitosti nových informačních technologií pro vznik a rozšíření služeb přispěl k jejich dispersi ale i k nové koncentraci. Organizační a územní komplexita umožňuje firmám maximalizovat zisk, který mohou získat z těchto nových technologií. Města jsou sto zajistit takovou komplexitu díky husté síti firem a trhů a intenzitě sociálních kontaktů.

Tyto specializované firmy na služby zapojené do komplexních a globalizovaných trhů jsou nástrojem získávání aglomeračních úspor. Komplexnost služeb, které podniky potřebují, nejistota trhů na kterých působí, rostoucí důležitost rychlosti provedení všech transakcí, jsou podmínky, které vytváří novou dynamiku aglomerací. Směs firem, talentů a zkušeností ze širokého rozsahu působení vytváří určitý typ městského prostředí jako informačního centra. Působit ve městě se stává synonymem pobytu ve velmi intenzivní a husté informační smyčce. Tento typ informační smyčky nemůže být dosud plně nahrazen elektronicky internetovou sítí, neboť díky synergii může produkovat vyšší úroveň informací. Globální města jsou také místem působení vedoucích firem informačního průmyslu. Klíčovým sektorem určují-

cím produkční výhody globálních měst je vysoce specializovaný a sítí propojený sektor služeb. Počet sídel vedení podniků je také indikátorem globálního města.

Specializované firmy na služby je musí zajišťovat na globální úrovni, musí mít globální síť filiálek. Výsledkem jsou zesilující přeshraniční meziměstské transakce a sítě, což může být začátek vzniku nadnárodního systému měst. Růst globálních finančních trhů a trhů specializovaných služeb, potřeba nadnárodních sítí služeb v důsledku rychlého růstu mezinárodních investic, omezení úlohy národní vlády v řízení mezinárodních ekonomických činností a odpovídající vzrůst významu společného podnikového vedení – to vše ukazuje na vytváření nadnárodní sítě měst.

Ekonomická budoucnost těchto měst se stává v rostoucí míře nezávislá na jejich spádovém území (zázemí) a dokonce i nezávislá na jejich národní ekonomice. Zdá se, že i největší světová ekonomická centra (města) získala svůj význam díky nadnárodním sítím. Neexistuje takový objekt jako izolované globální město.

„Interakce mezi těmito globálními městy, zejména pokud jde o finance a investice, jsou tak těsné, že vytváří systém. Tato města spolu již tolik nesoutěží o stejné obchody. Vytváří se mezi nimi určitá dělba práce. Mezinárodní síť spojující rostoucí počet globálních měst tvoří klíčový prvek organizační struktury globální ekonomiky. Zdá se, že vazby vnější jsou těsnější, než vazby vnitřní, tj. vazby na území domácí – národní“ [Sassen 2001].

Hlavními organizátory internacionalizace služeb jsou nadnárodní firmy, které jsou též hlavními dodavateli přímých zahraničních investic. Pokroky v telekomunikacích zvyšují váhu mezinárodního obchodu ve službách. Pokud jde o profesionální služby, zahraniční prodeje představují velký podíl zisků vedoucích firem, zejména v účetnictví a v reklamě. To posiluje globální tržní orientaci velkých měst, která jsou klíčovými místy pro umístění těchto firem.

Potřebné struktury pro mezinárodní výrobu a distribuci služeb a financí jsou velmi odlišné od těch, které byly potřebné pro zpracovatelský a těžební průmysl. Místa jejich lokalizace byla často v méně rozvinutých zemích. Tyto země jsou však již málo vhodné pro lokalizaci mezinárodních transakcí profesionálních služeb a financí.

6. Restrukturalizace původní ekonomiky velkých měst

Jak se tedy transformace ekonomických činností projevuje ve velkých městech? Především jsou v nich rozvinuté hlavní výrobní služby jako: bankovníctví a finance, reklama, právní služby. Avšak města, která byla dříve hlavními průmyslovými středisky, jsou nyní ve značném útlumu. Zejména je to vidět ve Spojeném Království a v USA. Pro tato centra je příznačný nedostatečný rozvoj podnikatelských služeb. Je to proto, že služby potřebné pro rozvoj a fungování průmyslu jsou jiného druhu, než výrobní služby pro současnou „službovou ekonomiku“. Kromě toho velká část růstu finančních center je vyvolána exportem na světové trhy a nikoliv potřebami obsluhy ekonomické (průmyslové) základny měst kde sídlí.

Jako by v těchto městech byly dvě ekonomiky. Jedna tradiční založená na rozvoji zpracovatelského průmyslu a nedávno vzniklá službová ekonomika, která je zaměřena především na obsluhu globálního trhu. Jako by jedna druhou moc nepotřebovala. Přitom ta první, která umožnila rozvoj města, je v důsledku globální konkurence – podněcované druhou „službovou“ ekonomikou – v útlumu. Ta druhá jakoby pracovala proti té první. Co z toho plyne pro rozvoj regionálních metropolí není dosud jasné. Je to důsledek živelného procesu dosud neřízené globalizace ekonomických procesů. Pro regionální samosprávy dosud není možná jiná strategie, než podpora rozvoje regionální infrastruktury, klastrů a sítí, vzdělání, výzkumu a ochrany ŽP v regionálních metropolích a přijetí vnucené účasti v globální soutěži o přímé zahraniční investice.

7. Sociální polarizace velkých měst

Globální velkoměsta mají stejné trendy v zaměstnanosti a ve výdělcích. Ztrácejí zaměstnanost ve zpracovatelském průmyslu a vykazují nadprůměrný růst ve výrobních službách. Nejvyšší mzdy dostávají zaměstnanci finančního sektoru, ale je zde velký rozdíl mezi muži a ženami. Nejrychleji roste zaměstnanost profesionálních služeb. Ty také platí nejvyšší mzdy. Nejnížší mzdy platí normální služby.

Srovnáme-li hlavní růstové sektory poválečného období s obdobím současným, můžeme konstatovat, že dnešní hlavní růstové sektory generují vyšší podíl vysoce příjmových pracovních míst, ale současně i nízkopříjmových. Všeobecný přesun ke službové ekonomice vede k mnohem většímu podílu nízkopříjmových pracovních míst, než tomu bylo v minulé ekonomice založené na zpracovatelském průmyslu. Celkovým výsledkem je pak růst polarizace příjmů.

Vytváření třídního rozvrstvení ve velkých městech není novým jevem. Ale co je odlišné od dřívějšího vývoje je rozsah v jakém se to děje. Chudoba zde není novinkou. Novinkou je např. rozsah bezdomovectví, který v takovéto míře nebyl dříve ve vyspělých zemích pozorován.

8. Vnitřní prostorová polarizace velkých měst

Řízení a obsluha globální sítě podniků služeb a finančních trhů vytváří potřebu specifických forem jejich prostorového uspořádání na území velkých měst. Rozsáhlost prováděných operací a komplexita transakcí, které vyžadují velké spektrum speciálních služeb, vedou k extrémně vysoké hustotě zástavby v centrálních obvodech měst a k extrémně vysokým aglomeračním úsporám. Svědčí o tom pokračující výstavba nových výškových kancelářských komplexů, růst beztak již vysokých cen stavebních pozemků a ostré soupeření o jejich získání. Tento proces rychlé aglomerace představuje specifickou etapu ve vytváření a expanzi průmyslových komplexů, kde dominantními činnostmi jsou řídicí funkce a finanční sektor. Proces zvyšování hustoty zástavby v centrech měst vede nutně k růstu přepravních proudů aut směřujících ráno do centra a večer

zpět, k růstu znečištění ovzduší, včetně hluku, ke zhoršování kvality bydlení a ke stěhování majetných rodin do satelitních sídlišť. Aglomerační úspory jsou silně zmenšovány aglomeračními vícenáklady. Protože jak úspory tak vícenáklady jsou získávány a hrazeny rozdílnými subjekty, nebyl dosud proces aglomerace zpomalen či zastaven.

Špatně placená pracovní síla, pracující přímo či nepřímo pro městské jádro, má rostoucí obtíže žít v těchto městech. Nemá dostatečnou nabídku levného bydlení a služeb a stále obtížněji se uplatňuje na pracovním trhu. To vede k ještě většímu chudnutí této skupiny městské populace, což se děje v průběhu posledních 20 let ve všech globálních městech. Vzniká otázka do jaké úrovně musí toto chudnutí dojít aby se stalo nepřijatelným?

9. Závěry

Mezi nejzávažnější **společenské důsledky globalizace** patří umocňování nerovnoměrného sociálního a ekonomického rozvoje, který vyplývá z toho, že firmy, jednotlivci a jejich prostřednictvím i města, regiony a státy mají rozdílnou sílu a schopnosti aktivně se zapojit do globalizace. Přerozdělení moci, které přináší globalizace, se však nepromítá jen do nerovností mezi lidmi, firmami nebo regiony. Klíčoví aktéři globalizace ovlivňují charakter a priority veřejného sektoru. Nejvýznamnějším společenským dopadem globalizace je vliv nadnárodních společností a světových finančních trhů na stát a na měnící se poměr sil mezi veřejným a soukromým sektorem.

Rozvoj globalizace byl podpořen politikou deregulace. Globalizace však rovněž zpětně působí na **měníci se charakter vztahů mezi veřejným a soukromým sektorem** ve městech. Proměny měst jsou stále více ovlivňovány nadnárodním kapitálem. Při absenci regulačních mechanismů na mezinárodní a národní úrovni nezbyvá místním vládám mnoho jiných možností, než se tlakům globální ekonomiky přizpůsobit. Pod vlivem globalizace a neoliberální ideologie se ve městech prosazuje politika, která upřednostňuje podporu soukromému sektoru (vytvářením přítažlivého podnikatelského prostředí a poskytováním investičních pobídek) před výdaji do sociálních služeb, komunálního bydlení, hromadné dopravy či životního prostředí. Města mezi sebou soutěží o přilákání nových, zejména zahraničních investic. Preferovány jsou flexibilní (ale dílčí) politická rozhodnutí a jednotlivé izolované rozvojové projekty před celkovým a dlouhodobým plánováním, jehož cílem by byl harmonický a rovnoměrný rozvoj města.

V důsledku globalizace dochází ve městech k **ekonomické restrukturalizaci**, která je charakterizovaná deindustrializací a rozvojem výrobních služeb. Deindustrializace postihuje většinu velkých měst ve vyspělých zemích, ne všechna města však získávají v rámci globální ekonomiky nové funkce. Ekonomická restrukturalizace má rozdílný průběh a dopady podle postavení města v rámci globální dělby práce.

Sociální polarizaci však nelze spojovat pouze se změnami na trhu práce, ale i se snižující se rolí sociálního státu, což vede k polarizaci příjmů domácností. Sociál-

ní polarizace přináší územní koncentraci dvou krajních sociálních skupin, žijících v těsném sousedství uvnitř městského prostoru, a to jednak chudých, nezaměstnaných a vyčleněných ze společnosti, jednak skupiny manažerů a profesionálů s vysokými příjmy. Sociální polarizace se projevuje narůstající segregací chudých a separací bohatých a utvářením tzv. duálního a rozděleného města.

Globalizace vyvolává ve velkých městech **prostorově velmi diferencovaný rozvoj** (např. v podobě nových průmyslových a komerčních zón, gentrifikace některých vnitroměstských čtvrtí), který zrcadlí moc, vliv a postavení velkých nadnárodních společností a příjmově nejsilnějších skupin obyvatel. Nové ekonomické funkce se koncentrují v centrálních částech měst a zejména v nově vytvářených komerčních komplexech. Nové společenské elity globalizujících se měst žijí v luxusních bytech a domech nových rezidenčních komplexů vnitroměstských kondominíí, gentrifikovaných čtvrtích nebo v uzavřených a hlídaných předměstských komunitách. Na druhé straně však ve městech narůstají průmyslovou výrobou opuštěné a nevyužívané zóny znečištěných a kontaminovaných pozemků se zbytky výrobních hal a skladů, tzv. *'brownfields'*. Vytváření ostrých prostorových hranic mezi světem bohatství a světem chudoby vidí autoři knihy *Globalizující se města (Globalizing Cities)* američan Peter Marcuse a holanďan Ronald van Kempen [2000] jako jednu z nejvýznamnějších charakteristik současných globalizujících se měst.

Výše popsané směry působení globální ekonomiky na velká města probíhají v liberalizovaném tržním prostředí a tedy i živelně. Ne všechny projevy jsou žádoucí a tedy i nevyhnutelné. Pokud jim nemůžeme zamezit, můžeme se alespoň pokusit jejich projevy zmírnit. Tím spíše, že jsou tyto projevy v odborné literatuře podrobně popsány a objasněny i jejich příčiny. Kromě toho územní plánování, urbanismus a demokratická sociální politika mají ve většině států Evropské unie silnou tradici; měli bychom pro jejich působení v řízení rozvoje měst vytvářet potřebný prostor a napomáhat tak mezinárodní integraci aktivit veřejného sektoru jako protíváze integraci ekonomické.

Můžeme očekávat, že teprve 21. století bude plně ve znamení globalizace. Globalizace není v současnosti kompletní, neboť zahrnuje pouze ekonomiku, a nikoliv demokratické rozhodování [Soros 1998]. Tuathail, Herold a Roberts [1998] charakterizují současný svět jako turbulentní, neřízený, bez řádu a pravidel. Podle našeho názoru bude k nadnárodní integraci aktivit veřejného sektoru docházet postupně, mnohem pomaleji, než tomu bylo u ekonomické globalizace.

Literatura

1. Castells M., *European cities, the informational society, and the global economy*, TESSG – „Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie” 1993, ročník 84, číslo 4.
2. Domański R., *Przestrzenna transformacja gospodarki*, PWN, Warszawa 1997.

3. Giddens A., *The Consequences of Modernity*, Polity Press, Cambridge 1990.
4. Friedmann J., *Development and Change*, „Sage” 1986, roč. č.17, č. 1.
5. Kapuściński R., *Co se stalo, není správně čteno*, „Magazín Hospodářských Novin”, 2 listopad 2001.
6. Marcuse P., van Kempen R. (eds.), *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* Blackwell, Oxford 2000.
7. Milerski O., *Regiony v procesu ekonomické globalizace*, [w:] *Ekonomické, ekologické a sociální aspekty transformačních procesů průmyslových regionů v integrující se Evropě*, VŠB-TU Ostrava, Ekonomická fakulta, Ostrava 2004.
8. Ó Tuathail G., Herold A., Roberts S.M., *Negotiating Unruly Problematics*, [w:] A. Herold, G.Ó Tuathail, S.M. Roberts (eds.), *Unruly World? Globalization, Governance and Geography*, Routledge, London and New York, Governance and Geography.
9. Sassen S., *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press 1991.
10. Sassen S., *Place and Production in the Global Economy*, [w:] R.T. Le Gates, F. Stout (eds.), *The City Reader*, Routledge, London–New York 1996.
11. Sassen S., *The Global City*, Second Edition, Princeton University Press, New York–London–Tokyo 2001.
12. Soros G., *The Crisis of Global Capitalism (Open Society Endangered)*, Little, Brown and Co., London 1998.

INFLUENCES OF GLOBALIZATION ON CITY DEVELOPMENT

Summary

In this paper there are described ways of global economics influences on big cities that proceed in highly liberalized but also unorganized marked environment. It draws our attention to the fact, that not all influences are desirable and unavoidable and reminds that there already exist verified instruments that can help us to reduce some undesirable effects of globalization.

WPŁYW GLOBALIZACJI NA ROZWÓJ MIAST

Streszczenie

Artykuł opisuje wpływ globalizacji na rozwój dużych miast, który skutkuje wysoko zliberalizowanym otoczeniem gospodarczym. W publikacji zwraca się uwagę na fakt, iż nie zawsze wpływ ten jest pożądany, oraz przypomina, że istnieją obecnie sprawdzone instrumenty, które pomagają nam zredukować niektóre z negatywnych efektów globalizacji.